

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscript Library

No. ^{Ref.}
_{Dist.} 857

Title Vasishtha yoga
kanda

12/10/20

857

857

वासिष्ठ योग कांड.

Incomplete

:	Vāsishta Yoga	Kānda	Title
:	:	:	Author
:	:	:	Editor
:	:	:	Year, Vols.
:	:	:	Publisher
857	:	:	Remarks.
	:	:	Begins abruptly

कृत्तानीनविष्णुति॥६७॥यश्चेदंशृणुयान्नित्यंश्रुद्वाभक्तिसमान्वितः॥एकजन्मकृतं पापं दिनेनैकेन
 नश्यति॥६८॥शृणुयाद्यः सकृदपि पुण्यं नमिदं परं॥अज्ञानजनितं पापं सद्यः सम्पूरणम
 ष्यति॥६९॥योगारव्या नमिदं प्रोक्तं ज्ञानारव्या नमतः परं॥सम्पू कविचारयत्येतत्सर्वं ज्ञाना
 मियत्॥७०॥अनुतिष्ठेति येनित्यमेतद्ज्ञानसमन्विताः॥नित्यकर्माणि तान् नृदेवाश्च प्रणमंति
 हि॥७१॥तस्माद्ज्ञानेन देहांतं निसंकर्म यथाविधि॥कर्तव्यं देहिनाप्यत्र मुक्तये नवजीरुणा
 ॥७२॥॥इतिवासिष्ठयोगकण्डोऽष्टमोऽध्यायः॥॥इत्पुक्तो योगिना योगी वसिष्ठेन महा
 त्मना॥शक्तिः पुत्रे महात्मा गणपतिरुत्पन्नः॥१॥शक्तिरुवाच॥॥यथात्मानिर्गुणः शुद्धः
 सदानंदो जगत्पतिः॥संसृतिस्तान् कस्य स्यात्तु तं॥नाशे कथं स्थितिः॥२॥नाशकालं कथं
 तस्य ज्ञायते जगत्पतिः॥यथावत्सर्वमेव त्वं वक्तुमर्हसि सांप्रतं॥३॥विसिष्ट उवा
 च॥तस्मै वनित्यं शुद्धं सदानंदमयात्मनः॥अवच्छिन्नं स्पृजा वस्य संसृतिः कथं
 ते बुधैः॥४॥एक एव हि ज्ञातात्मा नृते नृते व्यवस्थितः॥एकधा वडधो चैव वश्यते जलच इव

त॥५॥ अमारूढः क्षणवात्मा जीव संस्तदा न वेत् ॥ यतः ॥ क्षेत्रं विज्ञानाति तस्मात् क्षेत्रं सततं
 ते ॥५॥ क्षेत्रज्ञो यमिति प्रोक्तं भुंक्तं यश्च भुञ्जते ॥ नो गन्तव्यं तत्र वात्स्यं सुखादिबुद्ध्यादि
 च ॥ नो गायतनं देहे स्मिन्निद्रे ये भोगि साधनैः ॥ भोक्तृभोग्यं च भुक्तिश्च भोगा यतनमिदं य ॥६॥
 एतानि पंच वस्तूनि षष्ठं वस्तु न विद्यते ॥ तथा वस्थाश्च तस्मात् तत्राग्रत्वं प्रसुषुप्तयः ॥७॥ चतु
 र्था चतुरीयारब्धानास्त्य वस्था तु पंचमी ॥ भुंक्ते वाह्यानि करणे स्तत्र जाग्रदृशा खयं ॥८॥ स्व
 प्रेक्षि वाह्यं शून्यं नोक्तं भुक्तिः ॥ प्रकीर्तिता सुषुप्तिश्चात्मरूपेण निर्व्यापारेण संस्पृतिः ॥९॥
 तु यो रव्यो हि न वेदात्मा विनष्टेतरभावतः ॥ क्षेत्रनाशे स्थितिस्तस्य वायव्ये तेन सेषि वा ॥१०॥
 सूक्ष्मे जिह्वंशरीरे स्मिन्तव ह्निनात्मनः सदा ॥ त्तिंगदे हेन सर्वत्र वर्तते जीव संस्रक्तः ॥११॥ पु
 रपापवशादेहं तेनैवात्यं विनर्ति च ॥ एवमेव भवेत् जीवो यावत्कर्मपरीक्षयः ॥१२॥ कर्मक्षयात्
 त्मशुद्धिश्चैवैवात्मवेदनं ॥ ज्ञानयोगवशादेव भवेत् भुक्तिश्च नान्यथा ॥१३॥ क्षेत्रस्य नाश
 कालस्तु ज्ञायते कालसूचकैः ॥ चिन्हैराभ्यन्तरे वर्तित्वे ज्ञात्वा गच्छया तथा ॥१४॥ यावत्क्षे

१५

त्री भवेत्तावत्साध्यं सर्वं प्रसाधयेत् ॥ तन्नाशकः समर्थः स्यात् क्षेत्रयोगो हि दुर्लभः ॥१५॥
 अतानां क्षेत्रिणः श्रेष्ठाः ॥ क्षेत्रिणां बुद्धिर्जीविनः ॥ बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठानरेषु ब्राह्मणाः स्म
 ताः ॥१६॥ ब्राह्मणेषु च विद्वांसो विद्वांसो विद्वत्सु कृतबुद्धयः कृतबुद्धिषु कर्तारः ॥ कर्तृषु ब्रह्म
 वेदिनः ॥१७॥ ब्रह्मचित्सु परं किंचिन्न नूतनमिदं दृश्यते ॥ क्षेत्रवांश्चैव विद्वांश्च कुर्यान्निःश्रेय
 सं हि न ॥१८॥ तेन का ज्ञापि विज्ञेयश्चिन्ने कर्तव्ये स्तथांतरैः मत्सु कालं च ते ज्ञात्वा भुक्तौ गच्छे
 त्यरंगति ॥१९॥ तत्राभ्यांतरं चिन्ने निवायुचारवशाच्च ॥ वायुश्चरति देहे स्मिन् इन्द्रास्करजा
 गयोः ॥ बहिरसश्च सर्वेषां केषां चिदेहमध्यतः विषं चास्करजा गस्यात्सामभागे मृतं भवेत् ॥
 तयोः कालवशान्नित्यं चरतश्च इन्द्रास्करैः सर्वे कालस्य वशाः ॥ स्वतंत्रः काल एव हि ॥२०॥
 तस्माच्चिद्रेः सदा विद्यायावत्काजमादितः ॥ सर्वे च दक्षिणे वापि वापि पश्चादुज्यतो
 विच ॥२१॥ वायुः प्रवर्तते देहे श्वासरूपेण देहिनां स्वासं रव्याभिरप्यत्र कालकालविरोधि
 उः ॥२२॥ षष्टिः श्वासो ज्वेत्प्राणः षट्प्राणा यदिकानवेत् घटिकापचराशिः स्यात्प्राणि

द्वादशकंदिनं ॥२०॥ त्रिरादिना निमासः स्याद्वै मासौ च न वेरतुः ॥ स तु निश्चिन्निविंघादे पने विषुवे
 पिव ॥२१॥ स तु निःषड्दिरवः ॥ स्यात्तु न्युतं वायु रुतमं ॥ ग्रहैः सादृष्टिदिनं स्यात्सं द्वादशराश
 यः ॥२२॥ आविशंतितदेकस्य राशेः ॥ पंचैव नाडिकाः ॥ मेषश्च वृषभश्च मिथुनः ॥ कर्करस्तथा
 ॥२३॥ सिंहः कन्या तुला चैव वृश्चिकश्च धनुस्तथा ॥ मकरश्च कुम्भश्च मीनश्च वेति राशयः ॥२४॥
 ॥ चरस्थिरो जयात्मानो मेषा घाराशयः ॥ क्रमात् ॥ चरात्मकाश्च चत्वारो वामजागे चरंति
 हि ॥२५॥ स्थिरात्मकाश्च याम्ये सु रुभयो रुभयात्मकाः ॥ भूतं न व्यं न विष्यं च शुभं न शुभं
 फले तथा ॥२६॥ राशिष्वेतेषु देहेस्मिन् विज्ञातव्यं ग्रहो दयात् ॥ एके कस्मिन् भवेत्पुत्रराशौ
 भूतानि पंचचा ॥२७॥ वासुभूमिस्तथा वहिरापः ॥ स्वमिति पंचवै ॥ सर्वेषामपि राशीनां वाप
 व्याघातुनाडिका ॥२८॥ द्वितीया नडिका ग्रेयी तृतीया पार्थिवी मता ॥ चतुर्थी वारुणी ज्ञेया व्यो
 मारव्या पंचमी स्मृता ॥२९॥ नासा पार्श्वे वसेद्वायुर्वाप्यंशो दयस्तथा ॥ आग्नेयांशे च रतू
 र्द्विपार्थिवे तूभयाश्चितः ॥३०॥ नासु स्याधो वहेद्वायु वरुणांशो दयस्तथा नासामध्ये वहे

१६

धो निच्यो मांशस्तु तदा भवेत् ॥३१॥ गुरु राहू च वायव्ये चरतो ग्रैः न गुः कुजः भूम्यां बुध रवी ज्ञेयो न
 जे चं दशने च रौ ॥३२॥ आकाशं विग्रहं विंघादेवं सर्वेषु राशिषु ॥ पूर्वो दयास्तु सर्वत्र सोम्याः पा
 पास्त्वनंतराः ॥३३॥ राहुः कुजो रविः शो रश्चि ते दक्षिणतः शुभः गुरुर्न गुर्वधश्च ॥ सर्वेषां मेषु
 भावदा ॥३४॥ या पाश्चात् शुभदाः सव्ये सोम्याः पामा फलाश्च ते ॥ न वंशेषु मदाः सर्वनिर्गमे त्वेषु भा
 वदा ॥३५॥ एवं राशिषु सर्वेषु ग्रहे दयवशात्तत्रः ॥ शुभं शुभं फलं ज्ञात्वा ह्यः सर्वं वदेत्तत्र यत्र वा
 यु स्थितस्तत्र प्रश्नचेत् शुभमेव तत् ॥ यत्र भागे म हन्ता स्ति तत्र स्थिरे दया भवेत् ॥३६॥ अग्रं द
 क्षिणिमितु क्रं दृष्टं सव्यमिती दितं ॥ अग्रस्थो यदि वा दृष्टे दृष्टा दक्षिणवत्फलं ॥३७॥ दृष्टस्थि
 तस्तस्यापि सव्यवत्फलमुच्यते ॥ भोजनं मैथुनं नृहृदयं न संग्रहणं तथा ॥ कुर्यादिता
 निकायाणि वा यो दक्षिण संस्थिते ॥ यात्रा विवाह कर्माणि शुभ कर्माणि यानि तु ॥ तानि क
 र्माणि कुर्वन्नि वा यो वामे सु संस्थिते ॥ वामेपि वा यो वहेत्तु न कुर्यात्क्रमनं बुधः ॥३८॥ ग
 र्धे दितदा भो मोहा द्रुक्तापि न निवर्तते ॥ पार्थिवे वारुणांशे च गमनं कार्यसाधनं ॥३९॥

ओमांशेषितगंतव्यं कदाचिदपि पतनः दिवसस्याघातशोचवायुद्वयविपर्ययो ॥५०॥ चित्त
 शोचो न वेत्तेन कार्यान्नावश्च जायते ॥ द्वितीये चैवराशौ तु विपरीतो ह यो यदि ॥ धनरागनिर्म
 ह दुःखं सद्य एव न विष्यति ॥ तृतीये चैवराशौ तु यात्रादः खन विष्यति ॥५१॥ चतुर्थे बंधु
 नाशः स्यात्पंचमे देशविभ्रमः ॥ षष्ठे च प्रत्यवायः स्यात्प्रमेरोगसंभवः ॥५२॥ अष्टमे
 मरणं विधान्तवमे बुद्धिनाशनं ॥ दशमे हेर संतापः ॥ परस्मैमित्रसाधनं ॥५३॥ दिवसस्यात
 तराशौ तु सर्वतो दुःखितो न वेत् ॥ राशिष्येतेषु नूतानां स्थानेषु च विपर्ययो ॥५४॥ सर्वभूत
 तभयं विंघाद्वा ज्ञातुं न वेत् ॥५५॥ इति वाशिष्टे योगकांडे पंचमोऽध्यायः ॥ ॥ वशिष्ट
 उवाच ॥ अयने तु परीक्षेत शुभाशुभफलानि तु ॥ मत्सुका सं च सर्वेषामात्मनश्च समाहि
 तः ॥ यदि स्यादयत्तं पुन्रवायव्यां शेषुराशिषु ॥ इति हिं विग्रहं राशौ ॥ विंघाद्वा ज्ञेयं तथा ॥
 ॥५॥ आग्नेयांशो चापनं स्याद्दुर्हीनं नयमादिशेत् ॥ इति हिं वृष्टिरागि च वृद्धवा लविना
 शनं ॥६॥ पार्थिवं त्वयने जातेन वा उमरणं तथा ॥ सुनिर्हं होमवद्वाष्टुं न रोगं निर्न

यंतया ॥७॥ वारुणांशे यने प्रासे प्रचूतो ह कमेदिनी ॥ सर्वधर्मप्रजारोगानिर्दुःखा च भ
 विष्यति ॥५॥ आकाशे सर्वनाशः स्यादयत्तं यदि जायते ॥ देशभ्रंशस्तथा राज्ञां गजाश्वा
 देश्वनाशनं ॥६॥ मध्यमे सोमभागे चैव स्यैवारणपार्थिवौ तयोः पौषो ग्रहं शौ यो न वेत्ता
 बुधमो विदुः ॥७॥ वामे वारुणा नौमांशेषु नांशा बुधमो तमो ग्यामशस्तु ॥ नयं त्रापि दुःख
 दस्त्यपनो न वेत् ॥८॥ वत्सरस्यादिका ले तु संजाते चोत्तरायणे ॥ अनंतरं वहे ध्यायुर्ह
 क्षिपां पंचनादिका ॥९॥ ततस्येपि नांशो नां पंचावायुर्वहे घटि ॥ शतायुः सतु विज्ञेयः
 स्वल्पायुश्चेत्तदप्यथा ॥१०॥ घटी षट्कं वहे घ स्पृतस्याशीतिरितीरितं ॥ घटिकाः सप्तय
 स्पसुः षड्वायुः सतु जीवति ॥११॥ घटिका षोडशमे पंचाशत्तस्य निर्दिशेत् ॥ घटिका
 नववहे घ स्पृतस्य त्रिंशत्समाविवि ॥१२॥ घटिका दशवहे घ स्पृतस्याष्टाविंशतिः ॥ स्म
 ताः ॥ दिवसाद्धं वहे घामे पंचविंशतिवत्सराः ॥१३॥ दिने यस्य वहे द्वादशाहं स जीवति
 अहोरात्रं वहे घ स्पृतस्य दशाहं तस्य जीवितं ॥१४॥ दिने द्वयं वहे द्वादशुरष्टौ वर्षाणि जीवति ॥ दि

नत्रयं वहेद्वायुः सषड्वर्षाणि जीवति ॥१५॥ चतुर्दशतुयं स्पृष्ट्वा चतुर्वर्षं स जीवति ॥ पंचरात्रं वहे
 द्वायुस्तस्यायुर्वत्सरत्रयं ॥१६॥ दशरात्रं वहेद्वायुर्द्विषांश्चतुर्वर्षं न वेत् ॥ वहेत्येव दशरात्रं तस्या
 युर्वत्सरं न वेत् ॥१७॥ दिनानविंशतिर्वां मेघमात्मासुः स विदति ॥ षड्विंशतिर्दिनं ये स्पृष्ट्वा
 सान्तरणं न वेत् ॥१८॥ सप्तविंशतिचेद्दामे मासमेकं स जीवति ॥ अष्टाविंशतिर्वा मां रोमासा
 हेतस्य जीवितं ॥१९॥ एकोनविंशदस्मिंश्चैव दशरात्रं स जीवति ॥ त्रिंशद्दिनानि चेद्दामे पंच
 रात्रं स जीवति ॥२०॥ एकत्रिंशद्देघस्पृष्ट्वा त्रान्तरणं न वेत् ॥ द्वात्रिंशतं वहेद्घस्पृष्ट्वा यु
 : साध्यं हंतिकं ॥२१॥ एकाहान्तरणं तस्य त्रयास्त्रिंशद्देघदि ॥ आरभ्येतः परं वा योश्चा
 शकुं फलं विदं ॥२२॥ आरभ्यायनकालं तु विचरेद्देवदक्षिणे ॥ यथोक्तं सर्वसंक्रांति
 मतिरूपदिवा निश ॥२३॥ वायुश्चरति यस्मै वं क्रूरकमदिपीडितः ॥ म्रियते वत्सरादवा ॥ १८
 गिति शास्त्रविदो विदुः ॥२४॥ अताहतौ परीक्षेत्तवा योश्चरितमात्मनः ॥ मृत्युका लोपि
 तेनैव ज्ञातव्यो योगविज्ञमैः ॥२५॥ माघमासस्य संक्रांतिमारभ्यं दिनपंचकं ॥ वायुर्यस्य

वहेदाम्येष उक्तं तस्य जीवितं ॥२६॥ ज्येष्ठमासस्य संक्रांतिमारभ्यं नियतं व्रतः ॥ वायुर्यस्य वहेदाम्ये
 तस्यायुर्नैव वर्षकं ॥२७॥ श्रावणस्य तु संक्रांतिमारभ्यं दिनपंचकं ॥ वायुर्यस्य वहेदाम्ये द्वादशा
 वं स जीवति ॥२८॥ आश्विनस्य तु संक्रांतिमारभ्यं दिनपंचकं ॥ वायुर्यस्य वहेदाम्ये तस्य पंच
 दशादिकं ॥२९॥ मार्गशीर्षस्य संक्रांतिमारभ्यं दिनपंचकं ॥ वायुर्यस्य वहेदाम्ये सोष्टादशस
 मावधि ॥३०॥ एकएव वहेद्घस्पृष्ट्वा मन्त्रागेपि मारुतः ॥ नानाविधफलैस्तस्य मृत्योरन्यत्र की
 र्ति ॥३१॥ विषुवत्कालमेघादौ संजाते तदनंतरं ॥ घटिकेकावहेद्वायुर्दक्षिणव्योमदेशतः ॥
 ३२॥ ततः संक्रमते वायुः सर्वेषां च खजावतः ॥ विपर्ययाद्विपत्तिः स्यात्सर्वेषां प्राणिनाम
 पि ॥३३॥ तस्मिन् विषुवतः काले सव्ये वायव्यदेशतः ॥ वायुर्यस्य वहेत्तेन दुर्भिक्षादिर्न विष्य
 ति ॥ यस्य यस्यापि मासस्य शुक्लपक्षस्य चादिनः ॥ परीक्षेत्तन्मासं तु वायुचारवशाद्धः ॥३४॥
 समुदयतिदिनस्यादौ विधौ वायुर्दिनत्रयं ॥ ततो दिनत्रयं सूर्येति तत्रां हेरवो विधौ भेदः ॥३५॥
 क्षेपेर्वदिनस्यादौ सूर्ये चंद्रे तथा रवौ ॥ चंद्रसूर्ये विजानीयादुदयमातरिम्बनः ॥३६॥ एतत्रय

विपर्ययः ॥ पक्षत्रितयजन्मनि ॥ अर्द्धाहनागेपंचत्वं ततः संकीर्तयेदुप ॥ ३८ ॥ द्विपक्षे चेन्महीनाशः
 ॥ पक्षे चेशोगपीडनं ॥ अर्द्धयक्षे यदि भैल्लक्षं तस्य न विष्यति ॥ ३९ ॥ याम्येधि यदि बहेद्युर्दिनमे
 कं सहा तदा ॥ वर्षत्रयाद् वत्सर्गत्पुर्दिने वत्सरहयात् ॥ ४० ॥ त्रिदिने वत्सरान्मत्पुर्दिनाहमास
 तोमतिः ॥ मासे त्वेकदिने मत्पुर्देवं सौम्ये बहिर्घटि ॥ ४१ ॥ रोगश्च धननाशश्च सतापः कोपवि
 ग्रहो ॥ च रेडुन्नयतश्चैवं याम्येयत्कलमुच्यते ॥ ४२ ॥ दिनद्वयं बहेत्सत्ये तस्य स्यादर्थनगा
 नदेशांतरगतिर्याम्ये समचारे महाविपत् ॥ ४३ ॥ वायोश्चारं परीक्षेयत योगे सावित्रसंज्ञके ॥ मत्पु
 काशश्च तेनापि ज्ञातव्यो योगविज्ञमेः ॥ ४४ ॥ स्थितः ॥ सप्तमराशौ तु सवितुर्यदि चंद्रमाः ॥ जन्म
 राशिस्थितस्तत्र सावित्रयोगमुच्यते ॥ ४५ ॥ आस्मिन्काळे बहेद्युर्दिनं चाद्वयं यदि ॥ चतुर्द
 शादपयस्त्रितस्य मत्पुर्न विष्यति ॥ ४६ ॥ सावित्रयोगमारभ्येयस्यैकत्रदिनं बहेत् ॥ सयादि
 द्वादशा ॥ ४७ ॥ तेयमस्य सदनं मुने ॥ ४८ ॥ सावित्रयोगमारभ्य ॥ यस्यैकत्रदिनद्वयं ॥ बहेद्यु
 शतस्यायुरष्टसाहसंतमुच्यते ॥ ४९ ॥ सवित्रयोगमारभ्य यस्यैकत्रदिनत्रयं ॥ बहेद्युश्च

१९

तस्यायुः ॥ षड्वर्षीतं प्रकीर्तितं ॥ ४९ ॥ सवित्रयोगमारभ्य यस्यैकत्रचतुर्दिनं ॥ बहेद्युश्च तस्यायुश्चतुर्वर्षी
 तमुच्यते ॥ ५० ॥ सावित्रयोगमारभ्य पंचाहं त्वेन्नमार्गतः ॥ यस्य वायुर्न विष्यति वर्षान्मत्पुरुच्यते ॥
 ५१ ॥ योगमेवं समारभ्य षड्विनात्येकतो न वेत् ॥ चतुर्विंशत्यहो नूनं षड्वर्षं तस्य जीवितं ॥ ५२ ॥
 योगमेवं समारभ्य समाहं त्वेकधान वेत् ॥ द्विसप्ततिदिनं नूनं त्रिवर्षं तस्य जीवितं ॥ ५३ ॥ योग
 मेव समारभ्य न वेदष्टदिनं यदि षड्विंशत्यधिकं साहं द्विकर्षं तस्य जीवितं ॥ ५४ ॥ योगमेवं स
 मारभ्य न वा हान्येकतो न वेत् ॥ चतुर्विंशतिधिकं तस्य जीवितं वत्सरद्वयं ॥ योगमेवं समारभ्य
 दशाहं त्वेकतो न वेत् ॥ तस्य वायुस्तदा विधादिवर्षं तस्य जीवितं ॥ ५५ ॥ एकादशदिनं य
 स्य समारभ्य बहेद्यदि ॥ चतुर्विंशत्यहो नूनं द्विवर्षं तस्य जीवितं ॥ ५६ ॥ योगमेवं समारभ्य द्वा
 दशाहं बहेद्यदि ॥ द्विसप्ततिदिनं नूनं द्विवर्षं तस्य जीवितं ॥ ५७ ॥ योगमेवं समारभ्य त्रयोदश
 दिनं बहेत् ॥ षड्विंशतिधिकं साहं वत्सरैकं स जीवति ॥ ५८ ॥ योगमेवं समारभ्य चतुर्दश
 दिनं यदि ॥ चतुर्मासं अधिकं साहं वत्सरैकं स जीवति ॥ ५९ ॥ तथापंचदशाहानितमारभ्यैकतो बहे

॥१॥ यस्य वायुस्तनस्तस्य वत्सरते मृतिर्न वेत् ॥६१॥ योगमेवं समारभ्य षां उशाहं वहेद्वि ॥६२॥
 हविरी नाब्द पर्यंतु पुरसै भवेत् ॥६३॥ तमारभ्य वहेत्सप्त रशाहं त्वेकमागतिः ॥६४॥ षड्विंशदिन हीनाब्दे
 यमास्यं याति निश्चयं ॥६५॥ तमारभ्य वहेद्दश पुराण रशाहं नयदि ॥६६॥ द्वादशतिदिन न्यून वत्सरं ते मृ
 तिर्न वेत् ॥६७॥ ऊनविंशदिनं यस्य संसर्गं ससर्गं ससर्गं वतिदिना तां विंशतिर्यस्य घरा मासा सु
 प्रकीर्तितं ॥६८॥ एकविंशदिनं यस्य तमारभ्यैकतो वहेत् ॥६९॥ अष्टादश हीने स्मिन् वत्सरादौ मृति
 र्न वेत् ॥७०॥ त्रयोविंशतिरहं तु तमारभ्यैकतो वहेत् ॥७१॥ षड्विंशतिदिन न्यून वत्सरादौ मृतिर्न वेत्
 ॥७२॥ चतुर्विंशतिरहं तु तमारभ्यैकतो वहेत् ॥७३॥ चतुर्मासां तमेव स्याज्जीवितं तु ततो न वेत् ॥
 ६४॥ पंचविंशतिरहं तु तमारभ्यैकतो न वेत् ॥७५॥ त्रिमासान् मरणं तस्य विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥
 ॥६९॥ षड्विंशतिदिनं यस्य वहेद्देकत्र मासतः ॥७६॥ द्विमासान् मरणं तस्य विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥
 ७०॥ सप्तविंशतिरहं तु वहेद्देकत्र मासतः ॥७७॥ त्रिमासान् मरणं तस्य विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥
 ॥७१॥ अष्टाविंशतिरहं तु वहेद्देकत्र मासतः ॥७८॥ पंचविंशदिन स्यात्तं मारणं परिकीर्तितं ॥७२॥

२०

ऊनत्रिंशदिनं यस्य वहेद्देकत्र मासतः ॥७९॥ दशहान् मरणं तस्य विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥८०॥ त्रिंशदि
 समारभ्य यदा वति मासतः नाशः प्रपद्यते तस्य पंचाहान् नात्र संशयः ॥८१॥ एकत्रिंशदिने
 यस्य वहेद्देकत्र मासतः ॥८२॥ त्र्यहान् मरणं तस्य विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥८३॥ द्वात्रिंशदिनमेवात्र व
 हेद्देकत्र मासतः ॥८४॥ द्विरहान् मरणं तस्य विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥८५॥ त्रयास्त्रिंशदिनं यस्य वहेद्दे
 कत्र मासतः ॥८६॥ एकाहान् मरणं तस्य विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥८७॥ सव्ये यदि वहेद्दे वमुक्तका
 लेषु मासतः ॥८८॥ रसचिंताग्रवादैश्च विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥८९॥ पुत्रमित्रविनाशादि बुद्धि क्षादि
 नय तथा ॥९०॥ चौरराजमघै चैव विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥९१॥ एकांते सुखमासीनः परीक्षे तशुभा
 शुभं अन्यथा निष्फलं हीति विद्वद्भिः परिकीर्तितं ॥९२॥ इति वासिष्ठयोग कांडे षष्ठोऽध्यायः ॥
 वशिष्ठ उवाच ॥ वास्तु न्यपि च चिन्तानि मृत्योर्वह विधानि च ॥ वक्ष्यामि तानि सर्वाणि शृणु पु
 त्र कसां प्रतं ॥९३॥ संधयोरुपविष्टो यः पश्येद्दूमं स्मृद्दीपं चार्हं चैव वेत्त स्य मरणं वत्सरत्रया
 त् ॥९४॥ चतुर्दिनं यदि न वेत्त मरणं वत्सरद्वयम् ॥ त्रिदिनं चेद्दवेत्त स्य मरणं त्वेक वत्सरात्

तस्य ॥२४॥ रवघोतं च तष श्येतघो अं गुल्यापी ज्यमा नयोः ॥ ते त्रयोस्तस्य मृत्युः स्याद्वर्गो
 बार्दवत्सरात् ॥२५॥ अपी ज्यमनयोरे वने त्रयो यदि पश्यति ॥ खघोतघुतिव तस्य त्रिमासा
 न्त्यु रिष्यते ॥२६॥ जोहृदुधरं हस्ते नरं कृष्णपरिष्ठं ॥ स्वप्ने प्रपश्यत तस्य त्रिमासान्तर
 रणं न वेत् ॥२७॥ इंद्रियाणि न गृहीतुः स्वकी वियविषयं यदि मासांते ॥ मरणं तस्य न
 विष्यति न संशयः ॥२८॥ प्रसवर्त्तं तिगिरो यस्य दीपो वाना पि दृश्यते ॥ तत्कर्मिं धनु
 र्वापि यस्या कस्मात् स्थिरो न वेत् ॥२९॥ यस्य विद्युदमेघे पि सोपि मासान्तरि विष्यति ॥ दृ
 ष्यं एवात्मनः ॥ ब्रूयात्सु वा यो न पश्यति ॥३०॥ तस्यापि मासतो मृत्युर्न विष्यति न सं
 शयः ॥ पश्ये सुमैश्वरं कपिकाकं सशिरवंदिनां ॥३१॥ रुक्षशी तो ह्यनता पादि स्पृश्यो मा
 सान्तरि विष्यति ॥ स्नातमात्रस्य यस्यापि तृत्पादौ संप्रशुष्यतः ॥३२॥ मासांते मरणं
 तस्य न विष्यति न संशयः ॥ नृमिच्छिद्रमकस्माघः ॥ पश्येच्छिद्रं रवावपि ॥ अर्द्धमासा
 न्तरि तस्य न विष्यति न संशयः ॥ सूर्याश्रुयस्य शीतः स्यादुष्णशीतोश्चुरेव वा ॥ सो

२२

पिया त्रियमस्थानमर्द्धमासान्तरसंशयः ॥ रक्तपत्रोपमं वक्रं जिह्वा च कज्जल उडु विः ॥३५॥ गान्धे
 कूचततः सोपि मासा इति मृत्युर्ना भवेत् ॥ दन्तानि कपनं यस्य स्कंधकंपनमेव वा ॥३६॥
 तस्यापि मरणं विधानो साहान्तरसंशयः ॥ यस्य चाकास्मिकी ज्वाला ज्वलती जायते ततो ॥
 ३७॥ सप्तदिवसान्तर्यो स्यान्तयाति न संशयः ॥ यहात्सपत्रं षोडशैव वक्रं चैव न पश्यति ॥३८॥
 स्वघ्राणरसने चापि सप्ताहान्तर्यो स्यान्तयाति न संशयः ॥ यहात्सपत्रं षोडशैव वक्रं चैव न पश्यति ॥३९॥
 स्मृतिविनाशो वा सप्तरात्रान्तरि विष्यति मंडलीकृतनेत्रो तः स्यान्नादिगतकर्णिकः ॥४०॥ वक्त्री
 नृत्स्वनाशो वा सप्तरात्रान्तरि विष्यति स्वच्छाया विकृताकारा यस्या वादं तहासनं ॥४१॥ अकस्मा
 द्धवगंधो वा त्रिरात्रं तस्य जीवितं ॥ जोहादुधरं हस्तं नरं ॥ कृष्णपरिष्ठं ॥४२॥ यः पश्येत्त
 स्य मृत्युः ॥ स्याद्विरात्रेण न संशयः ॥ ब्रूयात्सु चोत्तरस्यायादक्षिणां यस्तु पश्यति ॥४३॥ स
 धएव न वेत्तस्य विनाशो नात्र संशयः ॥ यस्यान्तर्ज्यमानं तु कदाचिदुज्यते स्त्रिया ॥४४॥
 तस्यापि सधएव स्यान्मृत्यु रत्र न संशयः ॥ पश्येद्दोजनकाले तु खमध्वे वषावाहनं ॥४५॥

अन्ववाहंति न पश्येत्सोपि सद्यो मरिष्यति प्रकीर्णरक्तकेशो च तथा स्त्रीपाशधारिणी ॥४६॥ पश्ये
 न्नो जनकाले च सोपि मासात्मरिष्यति ॥४७॥ ॥ इति वाशिष्ठे योगकांडे सप्तमोऽध्यायः ॥ ॥
 शक्तिरुवाच ॥ केनोपायेन भगवन् कालं तरति कालवित् ॥ तदहं श्रोतुमिच्छामि यथा वदस्व मे
 प्रभो ॥ एकमुक्तः स भगवान् ॥ शक्तिना वेदवादिना ॥ आत्मानं कृपया लोकविजयोपायमब्र
 वीत् ॥ २॥ वाशष्ट उवाच ॥ विनिश्चित्यात्मनः कालं वा त्वा न्यंतरलक्षणे ॥ निर्भयस्तु प्रसन्ना
 त्मानि हं दो विजिते दियः ॥ ३॥ कुर्वन्विध्युक्तकर्मणि नित्यनैमित्तिकानि च योगेन परमात्मा
 नंगुहायां प्राप्य चेतसा ॥ ४॥ तारकं तु जपेन्नित्यं यतात्मा कामवर्जितः ॥ जपेद्वा तारकं
 ब्रह्मनिष्कामश्चाच्युतं परं ॥ ५॥ मृत्युकामजमतिक्रम्य दीर्घायुर्मृत्युजिह्ववेत् ॥ इति ब्रह्मा
 मम प्राह संक्षेपात्प्रणवं पुरा ॥ ६॥ तदहं ते प्रवक्ष्यामि शृणु मम ह्यम ते इदमग्रे स देवासी
 त्सोम्य जन्मादिकारणं ॥ ७॥ कारणं ह न वद्वीजं चतुर्वर्णाक्षरं त्र्यम्बकं ॥ तदेतदोमिति ब्रह्म ब्र
 ह्मज्ञानैकत्वाधनं ॥ ८॥ पश्यं त्यनेन विद्वांसः सर्वतः परमात्मनः ॥ तदेतद्ब्रह्म ब्रह्म प्रणवे यत्र

२३

सूरयः संपश्यंति यथानित्यं तं ते वक्ष्यामि संश्रु ॥ संसारसंज्ञकस्यापि ब्रंजनं त्वर्द्धमात्रकं ॥ वाजसू
 र्यप्रतीकाशमविंदुमदक्षरं ॥ तद्व्योमकारयुक्तस्य यतात्मा युक्तचेतसः ॥ ११॥ इदानीं यं मम
 ते विंदु रूपं प्रदृश्यते ॥ विंदोरुपरि नादः स्याच्छब्दस्फटिकसन्निभः ॥ १२॥ विशुद्धचेतसः श
 क्तं प्रकाशयति चेतसि ॥ तस्मिन्निश्वाचि तोरुद्रो मरुपिः कृष्णपिंगलः ॥ ऊर्ध्वरेता विरूपाक्ष
 स्तिष्ठतीत्याहुरागमाः ॥ आगमादिकसंवेद्यो रुद्र एव न संशयः ॥ १४॥ तमाममज्ञानदुग्धम
 मृतं कृष्णपिंगलं तं दृष्टुमिच्छतः शक्तेरदृष्टिरो कार एवा ॥ १५॥ ॐ कारो वाचकस्तस्य बाव्योरु
 द्रो मताक्षरः ॥ इति वेदावसानज्ञः स्वयं भूः ग्राहधर्मदृक् ॥ १६॥ सांख्यादिषु विविद्वांसः ॥ स
 राप्रणवसंस्थितः ॥ नादोपरि महादेवं पश्यंति ज्ञानचक्षुषा ॥ १७॥ तथा व्यासादयोऽप्येवं
 विशुद्धा प्रणवाक्षरैः ॥ चेतसा संग्रहं पश्यंति नादां ते वषट्पञ्चध्वजं ॥ १८॥ संसारपाशवद्वातायो
 गिनामप्ययोगिनां ॥ नान्यदस्मास्ति नैष ज्यमंतरेण वषट्पञ्चध्वजं ॥ १९॥ तमागमज्ञानदुग्ध
 ममृतं कृष्णपिंगलं ॥ ॐ कारं मूर्द्धनिः क्षिप्य ध्यायन् नयः प्रणवं जपेत् ॥ २०॥ तस्यात्मनि म

रुदेवः प्रकाशयति संततं ॥ किंचात्मा योगिनां साक्षात्मा हादेवो हृदि स्थितः ॥ १२१ ॥ स ईशः स
 जगतः प्रभुः प्रीणाति विश्वभुक् सुग्रीतो जगवान्तरुद्रो रुद्रकोटि निरावृतः ॥ १२२ ॥ कंकारैः
 स्वयमागत्य युक्तचित्तस्य सन्निवो ॥ तिष्ठतीति यतस्तस्मात्तत्त्वं चैव पश्य मूर्धनि ॥ १२३ ॥
 इति मे त्रलुचोकारं कोषस्थं परमात्मतं ॥ विधाय विधि वन्मंत्रमपि छंदश्च देवतं ॥ १२४ ॥ वि
 नियोगं च विश्वात्मा योगयुक्तो भवत्सयं ॥ त्वंचोक्तेन विधानेन गाय त्रात्र एवेत वा ॥ १२५ ॥
 ॥ प्राणान्मयमनं कृत्वा पूर्वमात्मविशुद्धये ॥ विशुद्धचेता स्त्वांकारं कोषस्थं परमात्मतं ॥ १२६ ॥
 विज्ञायात्मशरीरपि विन्यसेंकारमक्षरं त्परतमं तनुधीशः सितभस्मावगुदितः ॥ १२७ ॥
 कृतोतरेव कार्याणि स्वस्वे संस्कृत्य कारणो ॥ विष्णोः पदे तु परमे चतुर्भिश्च समन्विते ॥ १२८ ॥
 वित्तं विधाय योगेन देहे स्मिन्ब्रह्मणः पुरे ॥ गुहायां संस्थित रुद्रं परमानंदविग्रहं ॥ १२९ ॥
 गुहायां जपनिष्कामो जन्ममोक्षं चित्तं चेतुनः ॥ यस्त्वेवं परमानंदविग्रहं ॥ १३० ॥ गुहाप्रवि
 श्ममरंतरारकेन जपेत्सदा ॥ सकाळं समति क्रम्य दीर्घायुर्ब्रह्मविद्भवेत् ॥ १३१ ॥ अणव

२४

व्याहरन्वाचायस्य जेत्कायमात्मनः ॥ ब्रह्मैवासी भवत्यस्मात्कालजित्सोऽपि पुत्रक ॥ १३२ ॥ एवं
 चापि जपोपायः कालस्य मुनिसततम् ॥ हृत्पद्मे हृदलोपेतं कंदमध्यात्समुत्थितं ॥ १३३ ॥ हृद
 शो गुह्यनाजे स्मिन्चतुरंगुलं वन्मुखे ॥ प्राणायामो वै कालस्य सिते के सरान्वित कणिके ॥ १३४ ॥
 सुधारसंविमुंचद्भिः शशिरश्मिभिरवृते ॥ अतः सत्पं परं ब्रह्मपुरुषं कृष्णपिण्डं ॥ १३५ ॥ ऊ
 र्वरेतं विरूपाक्षं विश्वरूपं सदा शिवं ॥ पंचवक्त्रं मुहादेवं दशबाहुं त्रिलोचनं ॥ १३६ ॥ शुद्धस्फ
 टिकसंकाशसारभूतं हृदि स्थितं ॥ षोडशछंदसयुक्तं शिरः पद्मादधो मुखात् ॥ १३७ ॥ निर्ग
 तामतधारान्निःसहस्राभिः समंततः प्रारतं पुरुषं तत्र चित्तं यत्सु समाहितः ॥ १३८ ॥ त्रैयं व
 कं हि निष्कामो जपेत्तु तमानसः ॥ एवं वा हृदयो भोजके सरान्वित कणिके ॥ १३९ ॥ वात्स्या
 दित्यशशं कानां मेडलेश्वरसमन्वितैः ॥ सुधारसंविमुंचद्भिः शशिरश्मिभिरावृतं ॥ १४० ॥
 उमाहृदे हं वरदं कारुण्ययमांतरं ॥ त्रैयं वक्त्रं मुहादेवं दशबाहुं त्रिलोचनं ॥ १४१ ॥
 शुद्धस्फटिकसंकाशं सर्वलोकभयप्रदं ॥ अमृतेनापि सिक्ता गं परमानंदविग्रहं ॥ १४२ ॥

त्रियं व केत्पुत्रानित्यं जपेन्नात्मनि चेतसा ॥ जपेद्गुणित्य कर्माणि कुर्वन्ने मितिकानि च ॥ मृत
 संजीवनी तात रुद्र मेवात्मनि स्मरन् ॥ यस्तु विश्वाधिकं रुद्रं परमानंदं विग्रहं ॥ ४४ ॥ त्रियं व के
 त्पुत्रा चान्यैर्जपेद्वात्मनि संततं ॥ आत्मयाजी स एवेति सम्पत्तिं विद्विरीरितः ॥ ४५ ॥ सर्वं चू
 तस्थमात्मानं सर्वं चूतानि चात्मनि ॥ स पश्यन्नात्मयाजी स्यादिति स्वायं भुवो ब्रवीत् ॥ ४६ ॥
 आत्मस्य परमात्मानं परमानंदं विग्रहं विष्णुं चेतसानित्यं यः पश्यति स पश्यति ॥ ४७ ॥ स
 र्वं चूतस्थमात्मानं सर्वं चूतानि चात्मनि ॥ आत्मन्युपश्यद्वा ह्येषु पश्यन्नपि न पश्यति ॥ ४८ ॥
 आत्मदेहस्य मुत्सृज्य वहि स्थं यजते सदा ॥ करस्थं रत्नमुत्सृज्य सोऽन्यदर्थं नितु निष्ठति
 ॥ ४९ ॥ तस्मात्स्वात्मानमहं तं परमानंदं विग्रहं ॥ सोऽहं मोक्षं त्रिमं त्रेण यजन्मृत्युं जयो
 भवेत् ॥ ५० ॥ यस्तु स्वात्मन्येह स्यो यजेद्वा ह्येषु सर्वदा ॥ स्वयमुत्पन्नं त्रिं गे वा स्यापि
 ते वा विशेषतः ॥ ५१ ॥ त्रियं व केत्पुत्रा चान्यैर् यते घस्तु सदा शिवं ॥ तस्य विश्वाचितो दे
 वो महर्षिः कृष्णपिंगलः ॥ ५२ ॥ उर्ध्वं रेता विरूपाक्षः प्रकाशयति सर्वः ॥ मृत्यु — — —

२५

— — सर्वा विस्थासु सर्वदा ॥ ५३ ॥ सर्वा पत्स्वपि सर्वं त्रमत संजीवनी जपेत् ॥ संसारपाशव
 द्दुर्नां जनानां मोक्षकां क्षिणां ॥ ५४ ॥ नान्यत्पश्यामि नैषं जपं मत्पोऽस्म्यं व का हते ॥ एवं वा विज
 योपायः ॥ कालस्य मुनिसततम् ॥ ५५ ॥ नारायणं जगन्नाथं वासुदेवमजं हरिं ॥ चतुर्भुजमुदारां
 गं शंखचक्रगदाधरं ॥ ५६ ॥ किरीटकेयूरधरं पद्मपत्रनिनेक्षणं पद्मोदरं हलाक्षं सर्वजो
 कवरप्रदं ॥ ५७ ॥ स्मरन्ब्रह्मपुरे तस्मिन् हृत्सरोरुहमध्यगं ॥ स्मरन्नायकं देवं तज्जते
 नांतरात्मना ॥ ५८ ॥ विधिनोक्तेन धर्मेण कालजित् सोऽपि पुत्रकः ॥ वशिष्ठ उवाच ॥ यद्वा स
 माधि मन्यस्पवं च येत्कालमागतं ॥ ५९ ॥ समाधिः समता प्रोक्ता सर्वविस्थासु सर्वदा ॥
 ॥ संपूर्णः ॥ ॥ शुभं भवतुः ॥ ॥ ॥